

PUCK: LA PREGUNTA IMPERTINENT

Caldés i Arús, pioner de l'entrevista literària en català

EXPOSICIÓ

BIBLIOTECA DE COMUNICACIÓ I HEMEROTECA GENERAL

Abril-juny 2024

TEXTOS DE L'EXPOSICIÓ

Autor dels textos: **David Vidal Castell**

INTRODUCCIÓ

L'enigmàtic *Puck* –Vicenç Caldés i Arús (1886-1969)– va ser el primer a Catalunya i a tot l'Estat a apostar, a la revista *Teatràlia*, al 1910, per l'entrevista literària de personatge, un gènere que ja feia fortuna als Estats Units o a la Gran Bretanya, i que va esdevenir un format mediàtic recurrent fins avui. Aquesta forma d'entrevista retrata celebritats en la intimitat i es considera també un gènere impertinent, un punt groller, relacionat amb la liberalitat dels costums i la modernitat. El gènere indica la consolidació de la nova premsa industrial, informativa i més visual, i de la societat-cultura de masses.

En aquesta mostra presentem la descoberta de la primera sèrie d'entrevistes en català en el context d'aquella naixent premsa de masses així com una panoràmica sobre el gènere, i parem esment a la revista *Teatràlia* i al personatge de Caldés i Arús.

La recerca del professor David Vidal Castell, del Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura de la UAB, que ha fet possible la descoberta i aquesta mostra, és fruit d'un ajut atorgat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

NAIXEMENT DE LA INDÚSTRIA DE LA PREMSA EN LA SOCIETAT DE MASSES: ELS NOUS GÈNERES

L'entrevista literària és un gènere vinculat a la modernització de la premsa com a indústria i a la maduresa d'una societat que comença a generar un catàleg de personatges que conforma un imaginari nacional compartit. L'entorn de creixent professionalització del periodisme industrial, més modern i informatiu, amb la introducció de la fotografia, les il·lustracions, la maquetació i el disseny, permet desenvolupar aquests nous gèneres.

LA REVISTA TEATRÀLIA I ALTRES REVISTES DE TEATRE

La sòlida tradició del teatre a Catalunya explica la proliferació i l'èxit de les revistes sobre art dramàtic des de finals del segle XIX, com *Foyer*, *El Teatre Català* o la revista *Teatràlia* (1908-1910). A *Teatràlia* hi trobem una impressionant nòmina d'autors: Àngel Guimerà, Raimon Casellas, Narcís Oller, Emili Vilanova, Adrià Gual, Ignasi Iglésias... I noms més enllà de l'àmbit teatral, com Josep Carner, Eugeni Xammar, Eugeni d'Ors o el Nobel Jacinto Benavente, ja que la revista admetia ocasionalment el castellà.

Teatràlia és testimoni ben informat i amatent de les estrenes, de la feina dels actors i les actrius i acull tota mena de debats al voltant del món teatral i cultural. Dirigida per Rafael Marquina, de primer és quinzenal i després, setmanal, cada cop amb millor qualitat d'impressió i un important desplegament gràfic. Publica fragments d'obres i ofereix també un servei de subscripcions a peces teatrals.

El context d'obertura moral de la revista és fonamental per donar espai a un gènere de natura liberal. Aquí hi trobem sensuals fotografies a vedets del music hall. Alguns textos, com els firmats per Petronio, expliquen visites íntimes als camerinos de les artistes. S'ofereixen unes curioses primeres crítiques sobre cinema. *Teatràlia*, però, va perdre el suport econòmic que la feia possible i tanca al juliol de 1910.

VICENÇ CALDÉS I ARÚS

Vicenç Caldés i Arús va ser un dramaturg i periodista que va viure amb intensitat l'ambient teatral català, que es trobava en plena efervescència als inicis del segle XX. És autor d'obres com *Una boira* (1908) i *Quan les arrels han mort* (1910), i de narracions, com *Goig infinit* i *Deslliurança*. Va traduir *Conte d'hivern*, de

Shakespeare (1909), i va col·laborar en diverses revistes de tema polític o teatral, com *Cu-cut!*, *La Tralla*, *De Tots Colors*, *Talia* i *El Teatre Català*.

Caldés i Arús es desenvolupa professionalment, els primers anys del segle XX, en el ram de les arts gràfiques, de primer amb un establiment d'especialitats fotogràfiques i després treballant a Manufacturas gráficas B. Sirvent a Barcelona. Interessat en el disseny, les tipografies i en les primeres formes sofisticades i modernes de propaganda, fa fulletons, calendaris, publicitat i embalatges diversos.

Home interessat en el món teatral i cultural, publica en diversos periòdics culturals, i el seu arxiu de revistes i diaris conservats (*La Escena*, *El Día Gráfico*, *Cu-cut!*, *Brand*, *D'Ací d'allà*, *El Teatre Català*, *La Il·lustració catalana*, en molts d'ells hi escrigué també) ens parla d'un home ben connectat amb les tendències culturals del moment.

Al Fons Vicenç Caldés i Arús de l'Arxiu Pere Calders –el seu fill– de la UAB conservem diversos manuscrits de l'obra narrativa, dramàtica i poètica de l'autor. Així mateix comptem amb els apunts a mà d'una entrevista de personatge que va fer el 1915, cinc anys després de la sèrie pionera de *Teatràlia* que presentem en aquesta mostra, a *El Teatre Català* amb Josefina Santolària dins una sèrie que s'ocupava dels actors catalans a Madrid [sic]. Resulta interessant com el nom de Puck torna a figurar com a firma, sembla que definitivament associada al gènere de l'entrevista, i com el propi Caldés i Arús entén que el gènere desperta una fonamentada aversió en els personatges: “La divina actriu té una inevitable horror a la intervui, una aversió que no sap explicar-se.”

LA PRIMERA SÈRIE D'ENTREVISTES LITERÀRIES EN CATALÀ DE PUCK

Al febrer i l'abril de 1910 apareix a les planes de *Teatràlia* un nou gènere: l'**entrevista de personatge o literària**. Mesos més tard, a *Mundo Gráfico* de Madrid, José María Carretero, que també firmava amb un pseudònim, *El Caballero Audaz*, comença la sèrie “Nuestros políticos en la intimidad”. Aquesta revista dedica el 2 de novembre de 1911 un article a “La nueva intervui”.

Des del desembre de 1909 Caldés i Arús comença a firmar articles a *Teatràlia* amb el pseudònim **Puck**, personatge d'*El Somni d'una nit d'estiu* de Shakespeare. És així com firma quan escriu al mes de març i abril de 1910 la sèrie d'entrevistes pionera “Com estudien els actors catalans”, a partir de l'exemple del gènere de

celebrities at home que ja brillava en revistes anglosaxones com *The Strand Magazine* des de finals del XIX. Abans d'això, a la revista trobem gèneres híbrids entre el retrat i l'encontre amb fragments dialogats que escrivia sobretot un altre autor amb pseudònim, Petronio, però en castellà.

La sèrie de les entrevistes trobades a *Teatràlia* al 1910:

- Una entrevista de personatge literària prèvia a la sèrie de “Com estudien els actors catalans”, firmada ja per Caldés i Arús, amb pseudònim de Puck, que ja utilitzava per firmar tots els articles des del desembre de 1909: “Una entrevista de comiat ab en J. Vehil” (12/2/1910). Aquesta estem convençuts que és la **primera entrevista literària de personatge en català de la història del periodisme a Catalunya** (i de fet a tot l'estat), i és probable que donés a Caldes i Arús la idea de fer la sèrie subsegüent, immediata en el temps.
- La sèrie pròpiament dita, composta de dues entrevistes, “Com estudien els actors catalans”, amb les entrevistes a Carles Capdevila, núm. 62, 12/3/1910 i a Margarida Xirgu, núm. 66, 9/4/1910.
- Entre les dues entrevistes de la sèrie hi ha una altra entrevista de personatge que Puck celebra amb Enric Borràs (“Cinc minuts de conversa amb Enric Borràs”, 19/3/1910). Excepte la premissa-excusa de saber com estudia, el text manifesta les mateixes constants formals i funcionals de les entrevistes anteriors de Puck.
- Finalment, en aquests mesos de la primavera de 1910, cal anotar una entrevista celebrada amb un expert sobre Richard Wagner, totalment orientada cap als coneixements tècnics del personatge; no hi apareix ni corporalitat, ni intimitat, ni hi ha atenció als detalls o als hàbits ni a l'entorn. A “Interview ab en Joaquim Pena” (sense firma, 26/3/1910) ens resulta significatiu l'ús del terme anglosaxó que marca distància respecte del que es fa a la sèrie d'entrevistes amb els actors i actrius.

L'ENTREVISTA LITERÀRIA EN CATALÀ I AL MÓN

L'**entrevista literària o de personatge** neix amb els nous gèneres que desenvolupa el periodisme industrial en la societat de comunicació de masses. Dialogal, irònica i polifònica, satisfà noves necessitats discursives, allunyada –tot i semblar germanes– de l'entrevista informativa, que s'origina en les rodes de premsa improvisades i en la transcripció dels interrogatoris policials o judicials. Una mena d'entrevista està orientada a l'àmbit del que és públic i l'altra a la banda del privat, fins i tot íntim, del personatge públic. Totes dues, això sí, representen un accés immediat al moment de la revelació.

L'entrevista literària o de personatge recull l'herència de la forma narrativa de l'encontre amb grans personalitats, present en la literatura memorialística i de viatges. Són exemples cèlebres els llibres de viatges i memòries de Francisco de Holanda, James Boswell, Eckermann, Gustav Janouch o Stefan Zweig. Com a gènere incorpora els recursos de composició i estil del realisme literari, i dins d'ell, les tècniques dramàtiques –ús de l'escena, registre total del diàleg, caracterització indirecta dels personatges–.

Les característiques funcionals i formals d'aquest gènere fa 114 anys que són idèntiques a les actuals. Pel camí grans entrevistadores i entrevistadors a Catalunya i a tot el món l'han consolidat: Oriana Fallaci, Montserrat Roig, Rosa Montero, Baltasar Porcel, Ana María Moix, Manuel del Arco, Jesús Quintero, Manuel Vázquez Montalbán, ...